ISSN 2523-4803 (print); ISSN 2707-1103 (online)

DOI: https://doi.org/10.32782/2523-4803/76-4-2

УДК 33.336.1:352

Біляк Ю.В.
доктор економічних наук,
доцент кафедри фінансів,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-9766-4780
Громов С.С.
PhD з фінансів, банківської справи та страхування
ORCID: https://orcid.org/0009-0007-8514-3316

Biliak Yuliia
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
Gromov Sergiy
PhD in Finance, Banking and Insurance

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ВЕКТОР ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ ПЕРЕДОВИХ ПРАКТИК ФІНАНСОВО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕРИТОРІЙ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

У статті досліджено теоретико-методичні та прикладні засади трансформації системи фінансування територій природно-заповідного фонду України в контексті євроінтеграційних пріоритетів. Проаналізовано досвід Німеччини щодо формування багаторівневої та диверсифікованої системи фінансування природно-заповідних територій, яка ґрунтується на поєднанні коштів федерального бюджету, бюджетів федеральних земель, ресурсів Європейського Союзу, міжнародних екологічних фондів, приватного сектору, грантового фінансування та інших позабюджетних джерел. Обґрунтовано доцільність адаптації окремих елементів німецької моделі до вітчизняної практики, передусім шляхом посилення багаторівневості фінансування, розширення участі територіальних громад, диверсифікації зовнішніх джерел фінансових ресурсів та розвитку власних доходів установ природно-заповідного фонду.

Ключові слова: *природно-заповідний фонд, фінансування природно-заповідних територій, фінансово-інвестиційне забезпечення, біорізноманіття, диверсифікація джерел фінансування, бюджетне фінансування, грантове фінансування, самофінансування, природоохоронні фонди, європейські програми, євроінтеграція, зарубіжний досвід.*

Постановка проблеми. Євроінтеграційний курс України актуалізує необхідність системної трансформації фінансово-економічних засад функціонування територій природно-заповідного фонду та їх адаптації до принципів і механізмів природоохоронної політики Європейського Союзу. Збереження біорізноманіття, відновлення природних екосистем і розширення мережі природоохоронних територій потребують не лише достатнього обсягу фінансових ресурсів, а й формування стійкої, багаторівневої та диверсифікованої системи фінансування, здатної забезпечувати поєднання бюджетних, інвестиційних, грантових, міжнародних і власних фінансових ресурсів установ природно-заповідного фонду.

Водночас вітчизняна модель фінансового забезпечення природно-заповідних територій характеризується недостатньою диверсифікованістю джерел фінансування та обмеженими можливостями залучення альтернативних фінансових ресурсів. Це знижує фінансову спроможність установ ПЗФ і ускладнює реалізацію довгострокових природоохоронних та інфраструктурних проєктів. У цьому контексті особливого наукового і практичного значення набуває дослідження європейських моделей фінансування природоохоронних територій, зокрема досвіду Німеччини, де функціонує багаторівнева система, що поєднує ресурси федерального бюджету, бюджетів федеральних земель, фондів і програм ЄС, міжнародних екологічних фондів, приватного сектору та інших позабюджетних джерел.

З огляду на це актуальним науковим завданням є обґрунтування напрямів конвергенції вітчизняної та європейської моделей фінансування територій природно-заповідного фонду, визначення можливостей імплементації ефективних європейських форм, методів та інструментів фінансово-інвестиційного забезпечення у практику природно-заповідної справи України. Практичне значення вирішення зазначеного завдання полягає у формуванні передумов для диверсифікації

© Біляк Ю.В., Громов С.С., 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

джерел фінансових ресурсів, посилення ролі територіальних громад, розширення грантового та програмного фінансування, розвитку власних доходів установ ПЗФ і підвищення їх фінансової спроможності в умовах поглиблення європейської інтеграції України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та методичні аспекти оцінювання функціонування природно-заповідних територій досліджуються у працях П. Гарасима [1], Н. Клим [1], Т. Микитина [3], М. Римаря [2], В. Курницького [2] та інших науковців. Зокрема, П. Гарасим та Н. Клим обґрунтовують застосування фінансового, структурно-динамічного та параметричного аналізу для оцінювання діяльності національних природних парків, акцентуючи увагу на результативності використання бюджетних коштів загального і спеціального фондів. М. Римар та В. Курницький [2] досліджують організаційно-економічні передумови функціонування природно-заповідного фонду та наголошують на необхідності формування фінансового підґрунтя для залучення додаткових інвестицій у природоохоронну діяльність. У дослідженнях Т. Микитина [3] комплексне оцінювання діяльності національних природних парків розглядається у взаємозв'язку з удосконаленням механізмів їх фінансування, управління та залучення грантових ресурсів. Проблематика фінансового забезпечення природоохоронної діяльності та функціонування територій природно-заповідного фонду посідає вагоме місце у сучасних економічних дослідженнях. У науковій літературі значна увага приділяється питанням бюджетного фінансування природоохоронних заходів, формуванню доходів екологічного спрямування, удосконаленню механізмів розподілу екологічних платежів, а також пошуку додаткових джерел фінансово-інвестиційного забезпечення збереження біорізноманіття.

Водночас у наукових працях недостатньо висвітлено питання саме комплексного оцінювання ефективності фінансування територій природно-заповідного фонду з урахуванням одночасного впливу бюджетних, макроекономічних, цінових та інституційних чинників. Потребує подальшого розвитку методичний інструментарій, який дозволяв би не лише характеризувати обсяги та структуру фінансування, а й кількісно оцінювати силу впливу окремих детермінант на результативний показник фінансового забезпечення ПЗФ.

Формулювання цілей статті. Метою статті є обґрунтування теоретико-методичних засад трансформації системи фінансування територій природно-заповідного фонду України в умовах євроінтеграції на основі узагальнення європейського досвіду та визначення можливостей його адаптації до вітчизняної практики.

Виклад основного матеріалу. Остаточний вибір Україною євроінтеграційного вектору розвитку вимагає конвергенції європейської та національної систем охорони навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів як в контексті обмеження негативних кліматичних змін, так і в контексті відтворення, збереження та примноження біорізноманіття. Схвалення Україною базових багатосторонніх угод стосовно відтворення біорізноманіття детермінує потребу у гармонізації вітчизняних та європейських стандартів екологізації соціально-економічного розвитку, зокрема в частині інституціоналізації та функціонування територій природно-заповідного фонду як основного ареалу розширеного відтворення біорізноманіття.

Дослідження показали, що згідно Стратегії біорізноманіття ЄС до 2030 року щонайменше 30% суходолу та 30% морських акваторій повинні стати заповідними територіями. У даному контексті вагомого значення набуває формування не лише архітектоніки управління природно-заповідними територіями, а також диверсифікація джерел, методів та форм фінансово-інвестиційного забезпечення природно-заповідної справи.

Базовою умовою реалізації євроінтеграційного вектору трансформації організації територій природно-заповідного фонду є інституціоналізація передових іноземних практик фінансово-інвестиційного забезпечення потреб суб'єктів природно-заповідної справи. Існуюча вітчизняна модель фінансування територій природно-заповідного фонду оперує надмірно звуженим спектром методів та інструментів фінансово-інвестиційного забезпечення природно-заповідної справи, що відповідним чином впливає на ефективність збереження та примноження біорізноманіття.

У Німеччині спостерігається наявність ускладненої багатоступінчатої системи управління природно-заповідними територіями та охороною навколишнього природного середовища. Федеральне агентство з охорони природи (BfN) є науковим та адміністративним органом BMUV. Воно відповідає за реалізацію природоохоронних програм і управління федеральними фондами, зокрема Федеральним фондом охорони природи (FederalNatureConservationFund) (головний інструмент фінансування, який об'єднує кілька програм, спрямованих на збереження природи, таких як: програма біологічного різноманіття (Fed eralBiologicalDiversityProgramme); програма «Блакитний пояс Німеччини»(Germany'sBlueBeltProgra mme), яка спрямована на відновлення річок, заплав та інших водних екосистем;«chance.natur» (великомасштабні природоохоронні проєкти); Фонд дикої природи (WildernessFund), який створений для придбання великих земельних ділянок з метою їх перетворення на території природно-заповідного фонду. Модель фінансування територій природно-заповідного фонду, яка сформувалася в Німеччині, носить багаторівневий та диверсифікований характер, охоплюючи широкий спектр форм, методів та інструментів фінансово-інвестиційного забезпечення потреб природно-заповідної справи в контексті досягнення цілей сталого розвитку та забезпечення вуглецевої нейтральності.

На відміну від України, де спостерігається надмірно звужений спектр джерел фінансування територій природно-заповідного фонду, у Німеччині має

місце широкий діапазон форм, методів та інструментів фінансово-інвестиційного забезпечення об'єктів природно-заповідної справи. Наряду з коштами публічних бюджетів активно використовуються кошти громадського та приватного секторів, а також кошти глобальних екологічних фондів та міжнародних фінансово-кредитних організацій.

Отже, фінансування територій природно-заповідного фонду в Німеччині – це багаторівнева система, в якій федеральний уряд забезпечує стратегічну та фінансову підтримку через цільові фонди та програми, що доповнюються зусиллями земельних урядів та неурядових організацій. Кожна з 16 земель має власні бюджети та повноваження щодо відтворення та збереження юіорізноманіття на своїй території, що дозволяє адаптувати природоохоронні заходи до локальних умов та потреб. Здатність адаптувати національні пріоритети фінансування потреб природно-заповідної справи до локальних умов та потреб виступає необхідною умовою забезпечення результативності фінансово-інвестиційного забезпечення територій природно-заповідного фонду на рівні федеральних земель та територіальних громад базового рівня (муніципалітетів). Дана характеристика має бути взята на озброєння для імплементації у вітчизняну практику, оскільки в Україні модель фінансування територій природно-заповідного фонду є надмірно уніфікованою і не враховує регіональні та локальні умови і особливості збереження та відтворення біорізноманіття. Це у підсумку не закладає стимулів регіональним та місцевим органам влади забезпечувати імплементацію природоохоронних директив ЄС, щоб виконати взяті Україною зобов'язання в частині розширення площі земель природно-заповідного фонду.

У 2019–2025 роках спостерігається кількаразове перевищення фінансування територій природно-заповідного фонду Німеччини за рахунок коштів бюджетів федеральних земель над асигнуваннями з федерального бюджету. Кошти федерального бюджету спрямовуються, як правило, на фінансування проєктів облаштування земель природно-заповідного фонду, які мають вирішальне значення для збереження та примноження біорізноманіття у загальнонаціональному масштабі. Зокрема, у 2019 році на фінансування територій природно-заповідного фонду Німеччини було спрямовано 95,7 млн євро за рахунок коштів федерального бюджету, у 2020 році – 123,1 млн євро, у 2021 році – 116,0 млн євро, у 2022 році – 125,6 млн євро, у 2023 році – 153,6 млн євро, у 2024 році – 146,1 млн євро, у 2025 році – 200,3 млн євро (рис. 1). У 2026 році на фінансування об'єктів природно-заповідної справи планується спрямувати 231,0 млн євро за рахунок коштів федерального бюджету. У 2025 році порівняно з 2019 роком сума видатків федерального бюджету на фінансування територій природно-заповідного фонду збільшилася більш як у 2 рази.

Фінансування територій природно-заповідного фонду в Німеччині з федерального бюджету в основному здійснюється через Федеральне міністерство з питань довкілля, охорони природи, ядерної безпеки та споживчого захисту (BMUKN). Ці кошти охоплюють проекти з охорони біорізноманіття, придбання земель, організації системи моніторингу та реалізації інших заходів для заповідних територій.

В цілому висхідний тренд у 2019–2025 роках також спостерігається і у динаміці фінансування потреб природно-заповідної справи за рахунок коштів бюджетів федеральних земель. Зокрема, у 2019 році за рахунок

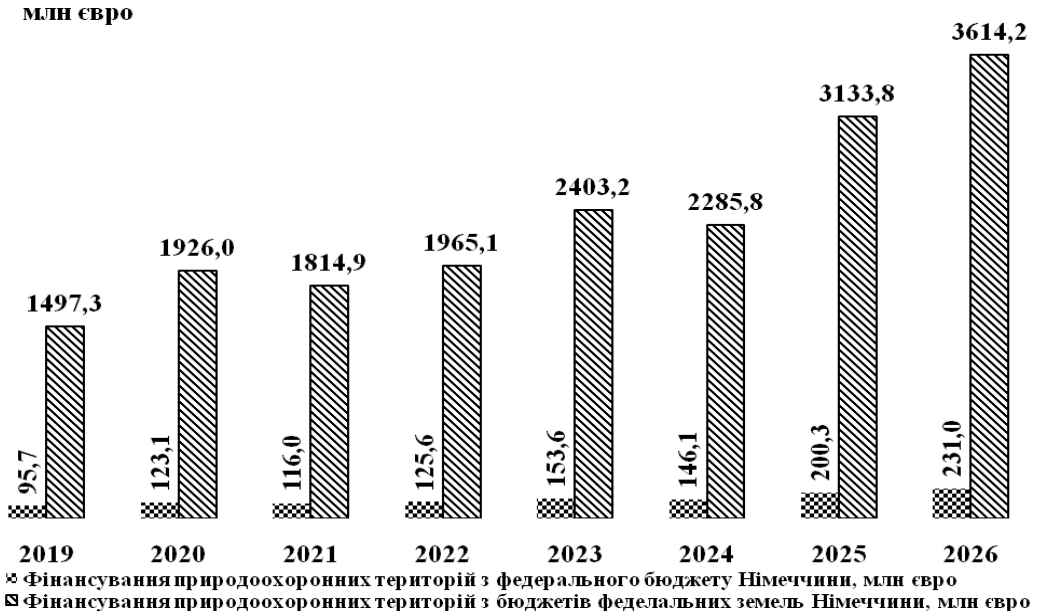

Рис. 1. Динаміка фінансування територій природно-заповідного фонду з федерального бюджету Німеччини та бюджетів федеральних земель у 2019–2026 роках

Джерело: розраховано за даними [12]

коштів бюджетів федеральних земель було профінансовано потреби об'єктів природно-заповідної справи на суму 1497,3 млн євро, у 2020 році – 1926,0 млн євро, у 2021 році – 1814,9 млн євро, у 2022 році – 1965,1 млн євро, у 2023 році – 2403,2 млн євро, у 2024 році – 2285,8 млн євро, у 2025 році – 3133,8 млн євро. Тобто видатки бюджетів федеральних земель на потреби природно-заповідної справи у 2025 році порівняно з 2019 роком виросли більш як у 2 рази. Виходячи з приведеної динаміки видатків федерального бюджету та бюджетів федеральних земель на фінансування територій природно-заповідного фонду, можна констатувати, що у Німеччині як на загальнонаціональному рівні, так і на рівні федеральних утворень спостерігається суттєве зростання публічних видатків на утримання та експлуатацію об'єктів природно-заповідної справи, що зумовлено формуванням нової глобальної архітектоніки охорони навколишнього природного середовища та переходом на модель низьковуглецевого розвитку.

Значною мірою становлення системи фінансування територій природно-заповідного фонду в Німеччині базується на ключових інституційних характеристиках ведення природно-заповідної справи. Зокрема, законодавчо-правова основа охорони довкілля, зокрема Закон про охорону природи (Bundesnaturschutzgesetz – BNatSchG) визначає загальні принципи та повноваження, але не регламентує конкретні механізми фінансової підтримки чи надання субсидій для заповідних територій. Натомість, фінансові та адміністративні аспекти реалізуються через спеціалізовані програми та діяльність відповідних міністерств і відомств [5].

Основні напрями прямого фінансування потреб природно-заповідної справи на рівні федеральних земель, зокрема заходів щодо боротьби з інвазійними видами, відновлення екосистем та реалізації природоохоронних ініціатив, систематизовано на рис. 2.

Виходячи з перерахованих форм, методів та інструментів фінансування територій природно-заповідного фонду за рахунок коштів бюджетів федеральних земель можна зробити висновок про наявність дуальної системи фінансово-інвестиційного забезпечення потреб природно-заповідної справи на регіональному рівні. З однієї сторони кошти бюджетів федеральних земель використовуються для дофінансування проєктів розбудови екологічної інфраструктури природно-заповідного фонду, а з іншої – для надання субвенцій територіальним громадам базового рівня (муніципалітетам), що реалізують проєкти відтворення, збереження та примноження біорізноманіття.

Високий рівень результативності фінансування територій природно-заповідного фонду за рахунок коштів федерального бюджету та бюджетів федеральних земель в Німеччині посилюється наявністю розгалуженої системи зовнішнього фінансування проєктів, які безпосередньо пов'язані із розбудовою інфраструктури природно-заповідної справи. Поєднання коштів публічних бюджетів, коштів приватного бізнесу та глобальних екологічних фондів дає можливість перманентно нарощувати сукупне фінансово-інвестиційне забезпечення територій природно-заповідного фонду з урахуванням національних та регіональних програм примноження біорізноманіття та виходячи з викликів боротьби з негативними кліматичними змінами і переходу на модель низьковуглецевого розвитку. Більше того, спостерігається наявність урізноманітненої системи джерел зовнішнього фінансування потреб природно-заповідної справи. Серед таких джерел слід виокремити програми ЄС, структурні та інвестиційні фонди ЄС, глобальні екологічні фонди, приватні та неурядові фонди, грантове фінансування.

Виходячи з вагомості джерел зовнішнього фінансування територій природно-заповідного фонду, можна стверджувати, що Програма LIFE (L'InstrumentFinan cierpourl'Environnement) – це ключовий фінансовий інструмент Європейського Союзу для підтримки проєктів у сфері охорони навколишнього середовища, відтворення природно-ресурсного потенціалу та змін клімату. Німеччина є активним учасником цієї програми.

Прикметною рисою Програми LIFE є те, що вона підтримує проєкти, спрямовані на збереження біорізноманіття, відновлення екосистем, захист рідкісних видів флори та фауни, розвиток мережі Natura 2000, а також на боротьбу зі зміною клімату. Типові проєкти в межах означеної програми полягають у наступному: німецькі природоохоронні організації, урядові агентства та наукові установи отримують кошти LIFE для таких проєктів: 1) відновлення водно-болотних угідь; 2) створення екологічних коридорів; 3) збереження рідкісних видів (наприклад, птахів або комах); 4) покращення управління природоохоронними територіями [9].

Особливістю зовнішнього фінансування природно-заповідної справи в Німеччині є те, що ряд проєктів фінансується за рахунок фондів, котрі не відзначаються суто екологічною спрямованістю. Це свідчить про привабливість реалізації екологічних проєктів з огляду на глобальну програму боротьби з негативними кліматичними змінами. Зокрема, структурні та інвестиційні фонди ЄС, такі як Європейський фонд регіонального розвитку, Європейський аграрний фонд розвитку сільських районів не є суто екологічними, але їхні кошти можуть бути використані для фінансування проєктів у сфері охорони довкілля та відтворення природно-ресурсного потенціалу. Німеччина, як і інші країни, використовує ці фонди для проєктів, що поєднують економічний розвиток з охороною навколишнього природного середовища, наприклад, розвиток екологічного туризму в заповідних зонах. Також за рахунок коштів вказаних фондів фінансуються інфраструктурні проєкти, що враховують екологічні вимоги, або здійснюється підтримка тих видів сільськогосподарського виробництва, які сприяють збереженню біорізноманіття та досягненню цілей кліматичної нейтральності.

Незважаючи на наявність численних особливостей у функціонуванні системи фінансування територій природно-заповідного фонду в Німеччині,

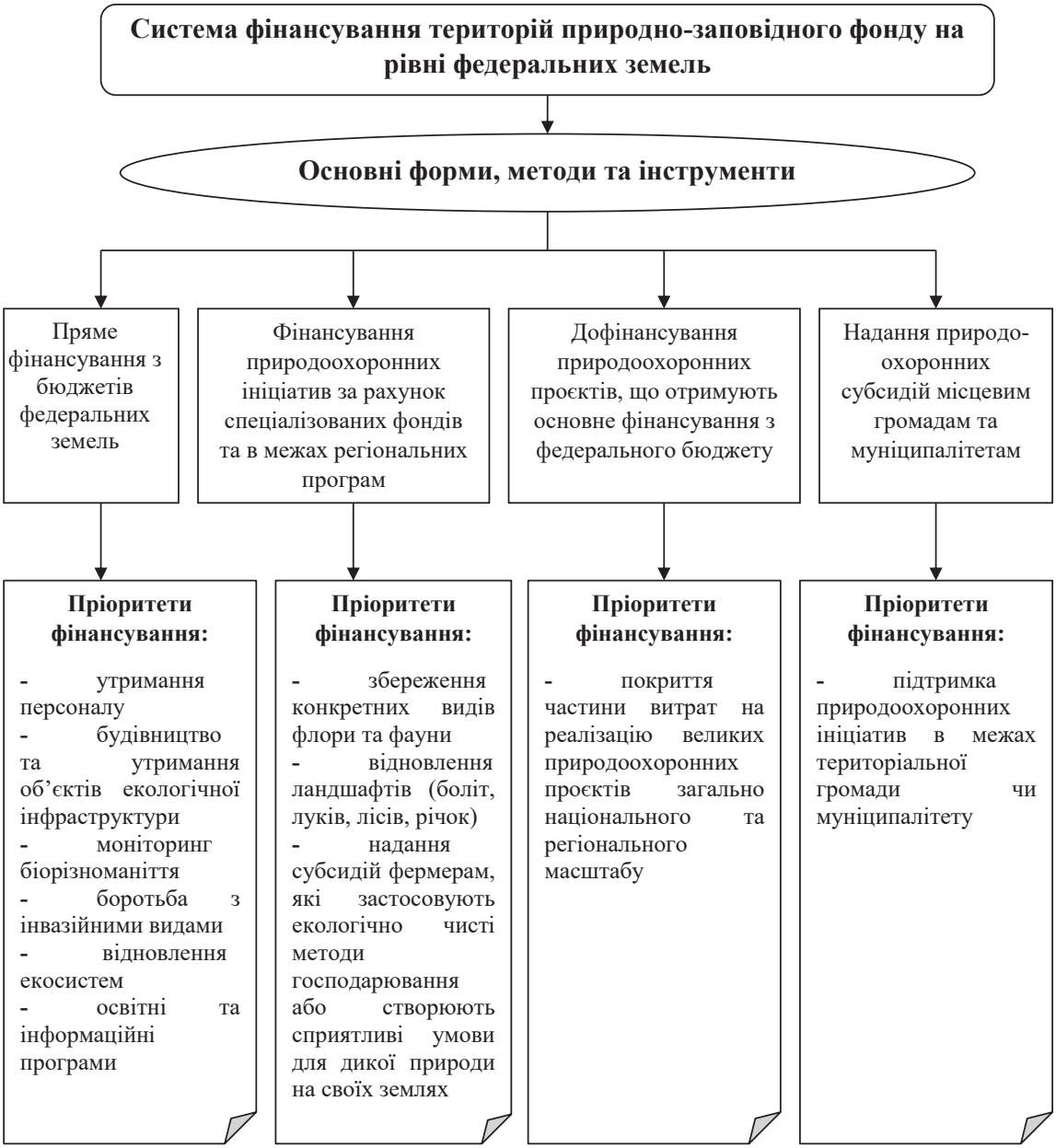

Рис. 2. Основні форми, методи та інструменти фінансування територій природно-заповідного фонду за рахунок коштів бюджетів федеральних земель у Німеччині

Джерело: побудовано авторами

дана країна також вписується у глобальний формат фінансування природоохоронної діяльності, зокрема в частині функціонування системи фінансово-інвестиційного забезпечення діяльності об'єктів природно-заповідної справи. Ключовим актором такого формату виступає Глобальний екологічний фонд (GlobalEnvironmentFacility – GEF). GEF є одним з найважливіших фондів, що фінансує природоохоронні проєкти в планетарному масштабі. Німеччина є однією з країн-донорів GEF і, як наслідок, може брати участь у його програмах. GEF фінансує проєкти, які стосуються збереження та примноження біорізноманіття, упередження негативних кліматичних змін, обмеження деградації земель, охорони підземних і поверхневих вод, транскордонних водотоків та обмеження попадання шкідливих речовин в атмосферне повітря.

Квінтесенцією функціонування Глобального екологічного фонду є те, що основна частина фінансування даного фонду спрямовується в країни, що розвиваються, та в країни з перехідною економікою. Однак, Німеччина може використовувати ці кошти для реалізації проєктів, що мають глобальне значення, наприклад, для реалізації дослідницьких ініціатив або проєктів, що пов'язані з міжнародною співпрацею у сфері охорони навколишнього природного середовища. Німецькі урядові та неурядові організації можуть подавати заявки на фінансування таких проєктів, діючи як партнери з іншими країнами [10].

В системі зовнішнього фінансування територій природно-заповідного фонду в Німеччині вагому роль відіграють приватні та неурядові міжнародні фонди, які забезпечують фінансово-інвестиційне забезпечення територій природоохоронного спрямування. Характерною рисою функціонування приватних та неурядових міжнародних фондах в системі фінансування природно-заповідної справи в Німеччині є те, що крім офіційних державних та міждержавних фондів, природоохоронних організацій в Німеччині також залучаються кошти від великих міжнародних благодійних фондів, таких як LegacyLandscapesFund (співзасновником якого є Німеччина), фонди, пов'язані з WWF, Greenpeace, та інші. Ці фонди можуть підтримувати конкретні проєкти, що мають велике значення для збереження природи в Німеччині та за її межами. Залучення коштів вказаних фондів дає можливість суттєво збільшити обсяги фінансування територій природно-заповідного і диверсифікувати джерела фінансово-інвестиційного забезпечення проєктів природоохоронного спрямування на цих територіях. Фінансування діяльності суб'єктів природно-заповідної справи за рахунок ЄС та глобальних екологічних фондів є важливим елементом фінансової екосистеми природоохоронних територій Німеччини. Це дозволяє країні не лише реалізовувати амбітні екологічні проєкти, а й підтверджувати свою роль глобального лідера в галузі захисту навколишнього середовища та відтворення природно-ресурсного потенціалу.

Німеччина має розвинену систему благодійних фондів. Німецький федеральний екологічний фонд (DeutscheBundesstiftungUmwelt– DBU) – це один із найбільших екологічних фондів у Європі. DBU підтримує інноваційні проєкти, спрямовані на охорону навколишнього середовища, дослідження, природоохоронні заходи та екологічну освіту. Гранти DBU можуть отримувати як державні установи (управління парків), так і неурядові організації, наукові інститути та приватні компанії. Тобто прикметною рисою функціонування екологічних фондів у Німеччині є їх націленість на фінансування наукових досліджень, пов'язаних з відтворенням та примноженням біорізноманіття, в першу чергу на територіях природно-заповідного фонду.

Характерною ознакою функціонування приватних екологічних фондів у Німеччині є також створення таких фондів приватними особами або компаніями, які підтримують природоохоронні ініціативи, часто в певних регіонах або з фокусом на конкретні види (наприклад, Фонд Манфреда-Хермсена). Фонди, пов'язані з природоохоронними організаціями, – це такі організації як NABU (Спілка охорони природи та біорізноманіття Німеччини) та BUND (Спілка за охорону навколишнього середовища та природи Німеччини). Такі організації фінансують свої проєкти, часто залучаючи пожертви та гранти від інших установ. Виходячи з приведеного вище, можна стверджувати, що приватні та неурядові міжнародні фонди виступають одними з основних акторів в системі фінансового забезпечення територій природно-заповідного фонду, що дозволяє упереджувати прояви інвестиційного дефіциту стосовно розбудови мережі об'єктів екологічної інфраструктури на заповідних територіях.

Невід'ємною складовою німецької моделі фінансування територій природно-заповідного фонду є система самофінансування цих територій, що виступає вагомим чинником фінансової самодостатності об'єктів природно-заповідної справи. Самофінансування територій природно-заповідного фонду в Німеччині не є основним джерелом їхнього бюджету, оскільки більша частина фінансування надходить від федерального уряду та урядів федеральних земель. Проте, самофінансування відіграє важливу додаткову роль, допомагаючи покривати операційні витрати та фінансувати локальні проєкти. На відміну від багатьох країн, у Німеччині більшість національних парків та природних заповідників мають безкоштовний вхід для відвідувачів. Проте, плата може стягуватися за доступ до окремих об'єктів або інфраструктури.

Диверсифікація способів самофінансування територій природно-заповідного фонду дає можливість створити додаткові можливості для інфраструктурного облаштування природоохоронної діяльності та запровадження сучасних методів відтворення та збереження рідкісних видів флори та фауни (рис. 3).

Важливою складовою системи самофінансування об'єктів природно-заповідної справи є також пожертви від приватних осіб та благодійних фондів, а також спонсорські внески від компаній. Ці кошти можуть бути спрямовані на конкретні проєкти, наприклад, на будівництво нового візиторського центру, відновлення певного виду флори та фауни або створення освітньої програми.

Фінансування територій природно-заповідного фонду в Німеччині базується на значній підтримці з публічних бюджетів усіх рівнів – місцевого, регіонального і національного, які становлять основну частку витрат на заповідні території. Крім того, складовими сукупного фінансування природно-заповідної справи є корпоративні інвестиції, приватні капіталовкладення, а також кошти благодійних фондів і громадських організацій. Це забезпечує диверсифікацію джерел фінансування, посилює ефективність охорони довкілля і сприяє сталому розвитку природно-заповідного фонду країни. У 2023 році публічні бюджети забезпечували понад 60% фінансування таких територій у Німеччині та ЄС загалом, зі значним внеском партнерств державного і приватного секторів. Такий підхід дає змогу не лише зберігати, але й розвивати інфраструктуру природоохоронних територій, залучаючи інноваційні фінансові інструменти і стимулюючи зацікавленість місцевих громад у реалізації природоохоронних проектів.

Виходячи з приведеного вище, можна стверджувати, що в основу вітчизняної системи організації територій природно-заповідного фонду та механізмів їх фінансово-інвестиційного забезпечення має бути закладена німецька модель функціонування природно-заповідної

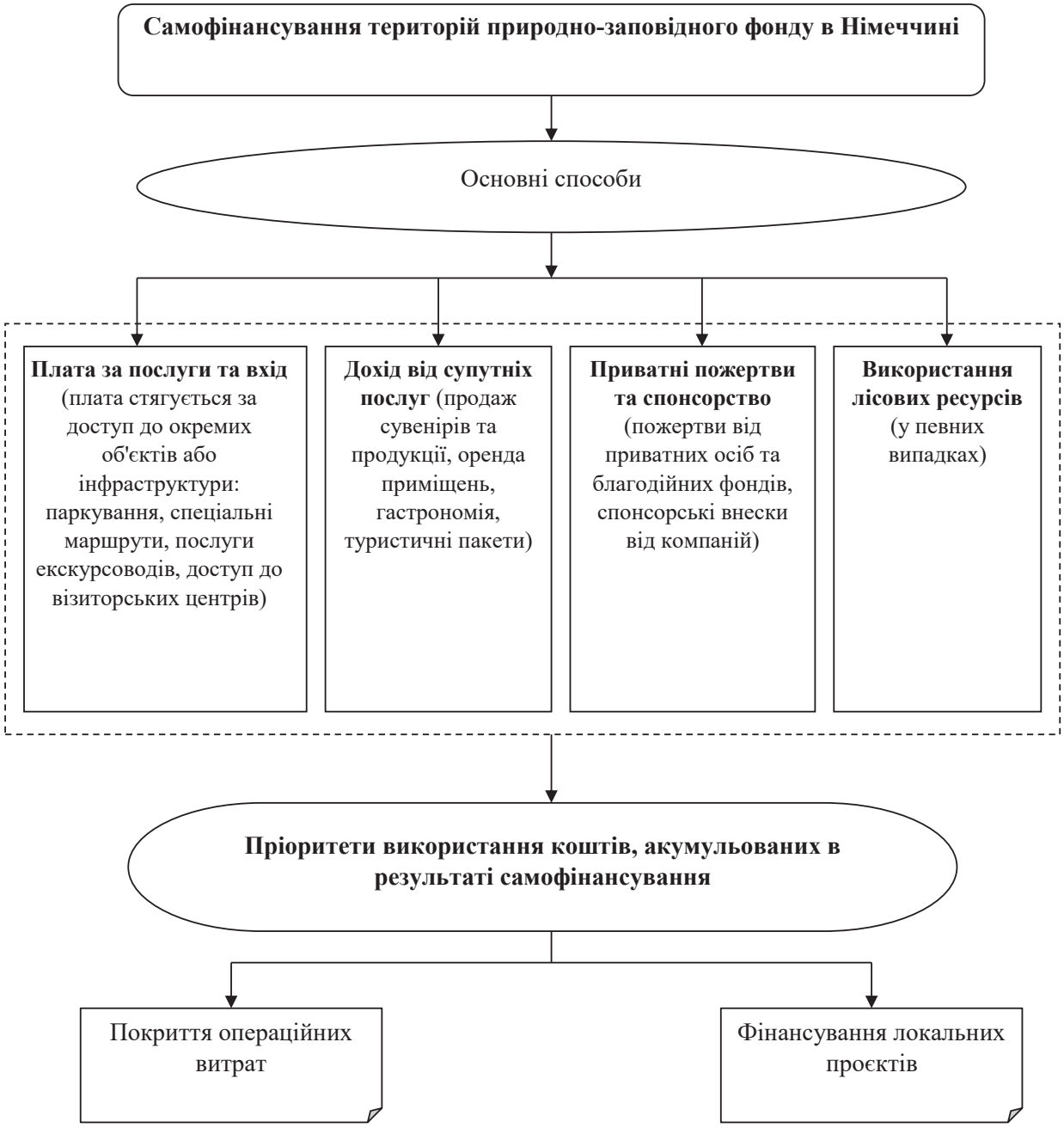

Рис. 3. Специфікація способів самофінансування територій природно-заповідного фонду у Німеччині

Джерело: побудовано авторами

справи, яка дає можливість результативно доповнювати кошти публічних бюджетів диверсифікацією джерел зовнішнього фінансування та урізноманітненням спектра надання платних послуг. Це дозволить підвищити ефективність збереження, відтворення та примноження біорізноманіття на заповідних територіях та посилити вплив цих територій на темпи соціально-економічного піднесення територіальних громад базового рівня, котрі виступають ареалом концентрації заповідних природно-ресурсних та природно-господарських активів.

Висновки. Встановлено, що в основу трансформації системи фінансування територій природно-заповідного фонду в Україні має бути покладена німецька модель фінансово-інвестиційного забезпечення природно-заповідної справи. Інституційна матриця цієї моделі дає можливість результативно поєднувати фінансування природно-заповідних територій за рахунок коштів федерального бюджету та коштів бюджетів федеральних земель, а також забезпечувати диверсифіковану структуру зовнішнього фінансування територій природно-заповідного фонду за рахунок спеціальних програм, структурних та інвестиційних фондів ЄС, коштів глобального екологічного фонду та грантового фінансування. Виявлено, що ключову роль у сукупному фінансуванні територій природно-заповідного

фонду в Німеччині відіграють кошти федеральних земель. Основними формами, методами та інструментами фінансування потреб природно-заповідної справи в Німеччині виступають: пряме фінансування, фінансування в межах регіональних програм розбудови інфраструктури природно-заповідної справи, дофінансування природоохоронних проектів, що фінансуються з федерального бюджету, надання природоохоронних субсидій місцевим громадам та муніципалітетам. Вирішального значення в контексті фінансування територій природно-заповідного фонду на рівні федеральних земель набуває надання субсидій фермерам, які застосовують екологічно чисті методи господарювання або створюють сприятливі умови для дикої природи на свої землях. Пріоритетним напрямом використання коштів, акумульованих в результаті самофінансування, є фінансово-інвестиційне забезпечення локальних проектів розбудови природно-заповідної справи.

Список літератури:

1. Гарасим П. М., Клим Н. М. Оцінка використання природних ресурсів та аналіз діяльності національних природних парків України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2017. № 862. С. 76–81.

2. Римар М. В., Курницький В. І. Вектори організаційно-правового удосконалення практики функціонування національного природно-заповідного фонду. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку»*. 2014. № 797. С. 135–139.

3. Микитин Т.М. Стратегічне управління розвитком національних природних парків: теоретичний аспект. Збалансоване природокористування. 2019. № 4. С. 100–106.

4. Стратегія біорізноманіття ЄС до 2030 року: Повернення природи у наше життя. Звернення Комісії до Європейського Парламенту, Ради, Європейського Економічно-Соціального Комітету та Комітету Регіонів (неофіційний адаптований переклад українською). Пер. з англ. О. Осипенко; ред. та адапт. А. Куземко та ін. Чернівці. Друк Арт, 2020. 36 с.

5. Gesetz über Naturschutz und Landschaftspflege (Bundes natur schutzgesetz – BNatSchG). 2024. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/bnatschg_2009/BNatSchG.pdf.

6. Federal Agency for Nature Conservation. Federal Ministry for the Environment, Climate Action, Nature Conservation and Nuclear Safety. 2025. URL: https://www.bundesumweltministerium.de/en/ministry/tasks-and-structure/federal-and-laender-authorities/federal-agency-for-nature-conservation.

7. Federal Nature Conservation Fund. Bundesamt für Naturschutz. 2022. URL: https://www.bfn.de/en/topic/federal-nature-conservation-fund.

8. Legacy Lands capes Fund. 2023. URL:https://legacylandscapes.org/.

9. LIFE programme. EU Social Economy Gateway. European Commission. 2021. URL: https://social-economy-gateway.ec.europa.eu/eu-funding-programmes/life-programme_en/

10. Curbing single-use plastic starts with a reboot. Global Environment Facility. 2025. URL: https://www.thegef.org/

11. Landratsamt Ansbach. URL: https://www.landkreis-ansbach.de/Themen/Natur-Umwelt/Naturschutz/Aktuelle-Projekte/chance-natur/

12. Федеральне статистичне управління Німеччини (Statistisches Bundesamt, Destatis). Офіційний вебсайт. URL: https://www.destatis.de/ (дата звернення: 25.08.2026).

References:

1. Harasym, P. M., & Klym, N. M. (2017). Otsinka vykorystannia pryrodnykh resursiv ta analiz diialnosti natsionalnykh pryrodnykh parkiv Ukrainy [Assessment of natural resource use and analysis of the activities of national nature parks of Ukraine]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnika"*, No. 862, pp. 76–81. (in Ukrainian)

2. Rymar, M. V., & Kurnytskyi, V. I. (2014). Vektory orhanizatsiino-pravovoho udoskonalennia praktyky funktsionuvannia natsionalnoho pryrodno-zapovidnoho fondu [Vectors of organizational and legal improvement of the functioning of the national nature reserve fund]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnika". Seriia "Menedzhment ta pidpryiemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia i problemy rozvytku"*, No. 797, pp. 135–139. (in Ukrainian)

3. Mykytyn, T. M. (2019). Stratehichne upravlinnia rozvytkom natsionalnykh pryrodnykh parkiv: teoretychnyi aspekt [Strategic management of the development of national nature parks: Theoretical aspect]. *Zbalansovane pryrodokorystuvannia*, No. 4, pp. 100–106. (in Ukrainian)

4. European Commission. (2020). *Stratehiia bioriznomanittia YeS do 2030 roku: Povernennia pryrody u nashe zhyttia* [EU Biodiversity Strategy for 2030: Bringing nature back into our lives] (O. Osypenko, Trans.; A. Kuzemko et al., Eds. & Adapt.). Chernivtsi: Druk Art, 36 p. (in Ukrainian)

5. Bundesministerium der Justiz. (2009). *Gesetz über Naturschutz und Landschaftspflege (Bundesnaturschutzgesetz – BNatSchG)* [Federal Nature Conservation Act]. Available at: https://www.gesetze-im-internet.de/bnatschg_2009/BJNR254210009.html (accessed 25 August 2026).

6. Federal Ministry for the Environment, Climate Action, Nature Conservation and Nuclear Safety. (2025). *Federal Agency for Nature Conservation*. Available at: https://www.bundesumweltministerium.de/en/ministry/tasks-and-structure/federal-and-laender-authorities/federal-agency-for-nature-conservation (accessed 25 August 2026).

7. Bundesamt für Naturschutz. (2022). *Federal Nature Conservation Fund*. Available at: https://www.bfn.de/en/topic/federal-nature-conservation-fund (accessed 25 August 2026).

8. Legacy Landscapes Fund. (n.d.). *Legacy Landscapes Fund*. Available at: https://legacylandscapes.org/ (accessed 25 August 2026).

9. European Commission. (n.d.). *LIFE programme.* EU Social Economy Gateway. Available at: https://social-economy-gateway.ec.europa.eu/eu-funding-programmes/life-programme_en (accessed 25 August 2026).

10. Global Environment Facility. (2025). *Curbing single-use plastic starts with a reboot*. Available at: https://www.thegef.org/newsroom/feature-stories/curbing-single-use-plastic-starts-reboot (accessed 25 August 2026).

11. Federal Ministry for the Environment, Climate Action, Nature Conservation and Nuclear Safety. (n.d.). *chance.natur – Bundesförderung Naturschutz*. Available at: https://www.bundesumweltministerium.de/themen/naturschutz/foerderprogramme/chancenatur-bundesfoerderung-naturschutz (accessed 25 August 2026).

12. Federal Statistical Office of Germany (Destatis). (n.d.). *Statistisches Bundesamt (Destatis)* [Federal Statistical Office of Germany]. Available at: https://www.destatis.de/ (accessed 25 August 2026).

THE EUROPEAN INTEGRATION VECTOR FOR THE INSTITUTIONALIZATION OF BEST PRACTICES IN FINANCIAL AND INVESTMENT SUPPORT FOR AREAS WITHIN THE NATURAL RESERVE FUND

This article examines the theoretical, methodological, and practical foundations for transforming the system of financing Ukraine's nature reserve fund in the context of European integration priorities. It justifies the need for convergence between the national and European models of financial and investment support for nature conservation activities, driven by the need to preserve and restore biodiversity, expand the area of nature reserve territories, and ensure Ukraine's fulfillment of its nature conservation obligations. The study analyzes Germany's experience in establishing a multilevel and diversified system for financing nature conservation areas, which is based on a combination of funds from the federal budget, the budgets of the federal states, European Union resources, international environmental funds, the private sector, grant funding, and other extrabudgetary sources. The study identifies the special role of the federal states in providing financial support for nature conservation activities and in adapting funding mechanisms to regional and local environmental needs. The forms, methods, and instruments of financial and investment support for nature conservation areas have been systematized, including direct budgetary funding, co-financing of nature conservation projects, subsidies, grant support, funding under specialized programs, and self-financing mechanisms. The importance of the LIFE program, EU structural and investment funds, and global environmental and private funds in diversifying the sources of funding for nature conservation activities has been identified. The feasibility of adapting certain elements of the German model to domestic practice is substantiated, primarily by strengthening multi-level funding, expanding the participation of local communities, diversifying external sources of financial resources, and developing the own revenues of nature reserve fund institutions. Implementing the proposed approaches will help enhance the financial capacity of nature reserve areas and improve the effectiveness of measures aimed at conserving, restoring, and increasing Ukraine's biodiversity.

Key words: *nature conservation fund, financing of nature conservation areas, financial and investment support, biodiversity, diversification of funding sources, budgetary funding, grant funding, self-financing, nature conservation funds, European programs, European integration, international experience.*

Дата надходження статті: 25.08.2026
Дата прийняття статті до публікації: 24.09.2026
Дата публікації статті: 20.11.2026